

Hoogheemraadschap van Delfland

Wandelen langs Delflands water

Zeven wandelroutes door Zuid-Holland

4

3

2

1

DP

-1

Overzicht wandelroutes

Route 1	De blanke top der duinen...	4
	Delflandse hoofden	
Route 2	Glazen stad, achter de duinen	8
	Westland	
Route 3	Zicht op Vlietlanden	14
	Midden-Delfland	
Route 4	Elzen, wilgen en een krekengebiedje	20
	Bieslandse Bos	
Route 5	Parel nabij de stad	26
	Schieland	
Route 6	Historische beek, van monding tot bron	32
	Haagse Beek	
Route 7	Landgoed, stad en waterwerk	38
	Haagland	

Topografische ondergronden: ©De auteursrechten en databankrechten zijn voorbehouden aan de Topografische Dienst Kadaster, Emmen, 2006

Legenda

Startpunt	Pontveer
Hoofdroute	Ziekenhuis
Alternatieve route	Parkeerterrein
Wandelrichting	Camping
Kerk	Horeca
Watermolen	Honden toegestaan
Gemeal	Verboden voor honden
Monument	Bushalte
Vuurtoren, lichttoren	Voelveer
Treinstation	Tramhalte
Metrostation	

Afkortingen routebeschrijving

LA	Linksaf
L	Links
RA	Rechtsaf
R	Rechts
RD	Rechtdoor
ri	Richting
P	ANWB-paddenstoel
Y	ANWB-wegwijzer

Wandelen langs Delflands water

Sluis, bunker. Ooievaar, konijn. Kanaal, poldersloot. Helmgras, rietsigaar. Kust, bos. Natuur, stad. Waterberging, Nieuwe Waterweg. Dit en nog veel meer is te bewonderen tijdens het lopen van de routes van het Hoogheemraadschap van Delfland 'Wandelen langs Delflands water'.

Het gebied in Zuid-Holland waarbinnen Delfland zijn taken uitoefent, wordt begrensd door de Noordzee, de Nieuwe Waterweg en de lijn Berkel en Rodenrijs, Zoetermeer en Wassenaar. In dit dichtbevolkte en waterrijke gebied willen veel mensen wonen, werken en recreëren. De drie taken van Delfland zijn waterbeheer (op peil houden om zo wateroverlast te voorkomen), waterkwaliteit (in de sloot maar ook zuiveren van afvalwater) en waterkering (met zeekering, dijken en kaden zorgen voor een veilig gebied).

De wandelroutes voeren door een prachtig gebied waar Delfland trots én zuinig op is. Wandelend langs duinen, gemalen, sluizen, dijken, molens en bergingen krijgt u onderweg bovendien inzicht in het werk van Delfland.

Veel wandelplezier!

1

Kijk voor eventuele
wijzigingen in
de route op
www.hhddelfland.nl

De blanke top der duinen...

De blanke top der duinen, iedereen kent de uitdrukking wel. Een 'Nederlandser' plekje valt nauwelijks te verzinnen! Op onze duinen zijn we met recht trots. De kust en zijn achterland zijn uniek in Europa, mede dankzij de uiterste zorg die er eeuwen lang aan gegeven is. Die zorg had twee hoofdredenen: de drinkwatervoorziening en de extreem lage ligging van ons land, die bescherming door de duinen noodzakelijk maakt. Van beide kan gezegd worden, dat het een aanzienlijk succes geworden is; ons drinkwater is van hoge kwaliteit en Nederland is nog steeds goed tegen het water beschermd. De natuur heeft overigens ook van die menselijke zorg geprofiteerd. Waar elders treft u nog een bloeiende duivelsnaaiaren tussen de zilte waterranonkels aan?

Deze wandeling voert langs De Banken, twee zoetwaterplassen bij Arendsduin. Een geliefde rust- en voedingsplaats voor vogels en het woonoord van honderden (beschermde!) rugstreeppadden. Een wandeltocht langs De Banken is niet compleet zonder thuis te komen met een typisch Delflands boeket, met duizendguldenkruid, blauwe bremraap, guichelheil, duivelsnaaiaren en een stinkende balotte - met een plukje schorre zoutgras. Delfland ziet erop toe dat verruigde plekken in De Banken met een gerichte aanpak worden verbeterd, om plaats te maken voor al het moois dat de natuur te bieden heeft.

Lengte

14,5 km
(in te korten tot 8,5 of 6 km).

Start- en eindpunt

In Ter Heijde aan de Strandweg bij hotel Elzenduin. Bij strandslag Beukel (routebeschrijving volgen vanaf punt 4) of aan het einde van de Nieuwlandsedijk nabij Slag Vluchtenburg (bij parkeerterrein de dijk op, linksaf en routebeschrijving volgen vanaf punt 8).

Ter Heijde

Monster

's-Gravenzande

Hoek van Holland

Kijkpunten

A Gemaal Vlotwatering

Gemaal Vlotwatering is een zogeheten boezemgemaal van Delfland. Zo'n gemaal pompt water het gebied uit, naar zee. Op het strand, nabij dit gemaal, staat een bolvormig werk van Delfland (deze is soms zichtbaar maar staat meestal onder water). Het water afkomstig van Vlotwatering komt hier uiteindelijk terecht. De bijzondere 'bol' zorgt voor de daadwerkelijke afwatering op zee.

B Delflandse hoofden

De uitlopers in zee, waarvan er nog enkele aan de kust te zien zijn, zijn bedoeld om het wegspoelen van het zand door de golven tegen te gaan. Deze strandhoofden of 'Delflandse hoofden', waarvan de eerste in 1791 is aangelegd, moesten dit effect verminderen. Een aantal van deze strandhoofden is door de jaren in het zand weggezakt.

Routebeschrijving

1. Vanaf de Strandweg in Ter Heijde van het strand af lopen naar de dijk en **RA**, op of naast het fietspad lopen **A**
2. Na bijna 2 km door een tunneltje en **RD**
3. Op een kruising haaks **RA** naar Strandslag Beukel
4. Het strand op en **LA B**
5. Na 1,3 km bij de volgende duinovergang **LA**, het strand verlaten (bij strandpaviljoen Zeerust) **C**
6. Aan het eind voor huisjes **RA**, schuin omlaag
7. Nogmaals **RA**, fietspad **ri** Hoek van Holland
8. Op splitsing bij **P-24134/001 R** aanhouden, schuin omhoog
9. Nogmaals **RA**, klinkerpad
10. Iets verder bij **P-62523/002 LA ri** Hoek van Holland, fietspad
11. Vlak daarna bij **P-24132** fietspad schuin naar **L** volgen
12. Bij **P-24131 RD**

C Dynamisch kustbeheer

De zeekering van Delfland loopt van Wassenaar tot aan de Nieuwe Waterweg bij Hoek van Holland en bestaat uit strand en duinen van verschillende breedten. Bij het onderhoud van de zeekering is de laatste jaren meer ruimte gekomen voor natuurlijke processen, zoals ruimte voor verstuiving van zand en ruimte voor gedeeltelijke overstroming door de zee. Bij dit dynamisch kustbeheer draait het om veiligheid, natuur en landschap. De plant helmgras is belangrijk bij de bescherming tegen de zee. De plant maakt lange wortelstokken aan, die het zand vasthouden en zo de duinen beschermen tegen de wind. Vreemd genoeg kan deze plant slecht tegen zout water. Helmgras kan zichzelf goed beschermen: als de omgeving droog is, rolt het blad zich op waardoor het oppervlak waarover verdamping plaats vindt minder is.

D Zwakke schakels

Delfland zorgt al eeuwenlang voor de bescherming van het gebied tegen de grillen van de zee door beheer en onderhoud van de zeekering. De kust is veilig en dat moet zo blijven. Onder regie van de provincie Zuid-Holland werkt het Hoogheemraadschap van Delfland samen met de gemeenten aan een project om de zogeheten zwakke schakels langs de kust te versterken. In de provincie Zuid-Holland zijn in totaal zes zwakke schakels. Twee hiervan bevinden zich in het gebied van Delfland: bij Scheveningen en bij Ter Heijde (de Delflandse kust).

13. Op kruising bij P-62522/002 **RD**
ri Pier
14. **RD** langs P-62522/001
15. Bij een P-26009 aan je rechterhand (met een stukje zeeheldenverhaal) **LA**
16. Met trap naar weg, deze kruisen bij P-26008
17. **RD** over klinkerpad
18. Aan het eind na trap bij P-26007 **RA**
19. De weg naar **L** volgen, Doornstraat
20. Duinweg kruisen, **RD** over pad langs sloot
21. Aan het eind voor ijzeren hek **LA**
22. Na einde pad weg oversteken, **RA**
23. Na 30 meter **LA**, Noordlandsepad (fietspad)
24. Op kruising met voorrangsweg (Nieuwlandsedijk) **RD**, Noordlandse-laan
25. Waar het fietspad bij een weg komt **LA** klinkerpad op (met verderop straatnaam 't Louwtje)
26. Aan het eind schuin **RA** de dijk op, neem het linker pad zonder fietsers
27. Na slagboom **LA** richting strand
28. Het strand op en **RA**
29. Na ruim 2,5 km bij de tweede duinovergang **RA** **D**
30. Na duinovergang verharde weg naar **L** volgen naar hotel Elzenduin

Routeverkortingsmogelijkheden

U kunt deze achtvormige route in twee stukken verdelen, een noordelijke route van 6 kilometer en een zuidelijke route van 8,5 kilometer.

Om alleen de noordelijke route te volgen slaat u de nummers 4 t/m 27 in de routebeschrijving over. Na punt 3 gaat u dus verder met punt 28. Om alleen de zuidelijke route te volgen parkeert u bij strandslag Beukel en volgt u in de routebeschrijving alleen de nummers 4 t/m 27.

2

Kijk voor eventuele
wijzigingen in
de route op
www.hhdelfland.nl

Glazen stad, achter de duinen

Het Westland biedt een mooie omgeving met veel bedrijvigheid. Het landschap wordt gekenmerkt door polders, koeien, knotwilgen, glastuinbouw en boerderijen. Het is een belangrijk werkterrein voor het Hoogheemraadschap van Delfland. Waar de grond gebruikt wordt voor kassen en wegen kan regenwater niet de grond in. Het water stroomt via de kassen de nabijgelegen polderslootjes in. Het water in deze slootjes stijgt dan extra snel. Goed waterbeheer is dus vereist!

De tuinbouw is in dit gebied ontstaan omdat het Westland een vruchtbare kleilaag bevatte en er aan de kust lichte zandgronden waren. Er heerste een prima tuinbouwklimaat: zachte winters, matige zomers en in totaal meer zonuren dan in het binnenland. Overal werden kassen gebouwd om daarin de teelt nog sneller te laten groeien. Zo ontstond vanaf het eind van de 19de eeuw de 'Glazen Stad'.

In het Westland neemt Delfland maatregelen om wateroverlast tegen te gaan, zoals het realiseren van bergingen en het vergroten van gemaalcapaciteit. De wandeling voert onder meer langs calamiteitenberging De Wollebrand en langs de lage, uitgestrekte polders met de talloze polderslootjes. Onmisbaar voor het waterbeheer in de Glazen Stad!

Lengte

13 km
(in te korten tot 8,5 km).

Start- en eindpunt

Party- en Waterskicenter
Wollebrand,
Broekpolderlaan 10
in Honselersdijk.

Kijkpunten

A Wollebrand

Het Hoogheemraadschap van Delfland maakt op verschillende plaatsen in het gebied bergingen voor de opvang van water. Ook een deel van het gebied de Wollebrand kan Delfland hiervoor gebruiken. Het gaat niet om de waterskiplas maar om het gebied aan de andere kant van de veilingroute.

In de zogeheten calamiteitenberging De Wollebrand kan 225.000 m³ water opgeslagen worden. Van deze mogelijkheid wordt alleen gebruik gemaakt als het heel hard regent en er als gevolg daarvan een calamiteit dreigt. Delfland richt het gebied in als een moerasgebied van 9 hectare. Een moerasgebied is een prettige leefomgeving voor tal van plant- en diersoorten. De berging zorgt dus voor een veilige én natuurrijke omgeving.

Routebeschrijving

1. Vanaf het parkeerterrein een stukje teruglopen **ri** brug en voor de brug **RA ri** De Lier **A**
2. Op driesprong **R** aanhouden **ri** De Lier
3. **RD** over brug, daarna **RD** over asfaltweggetje
4. Onder weg door
5. Op fietspadendriesprong onder hoogspanningsdraden **RA ri** Naaldwijk
6. Aan het einde op voorrangsweg **LA ri** De Lier
7. Na brug **LA**, Noord-Lierweg
8. Na 200 m vóór huisnr. 42 **RA**
9. Waar het pad bij een doorgaande weg komt **LA**, over een stroken-fietspad met gras tussen de stroken
10. Het pad buigt voor het water naar **R B**
11. Voor weg het pad naar **R** volgen
12. Weg kruisen, aan de overkant fietspad terug naar het water volgen
13. Voor het water pad naar **R** volgen
14. Aan het einde **RA** (of **LA** voor routeverkorting)
15. Eerste **LA**, over brugje (Laan van Adrichem)
16. Aan het einde op voorrangsweg **LA**
17. Na benzinstation **R** aanhouden, langs drukke weg blijven lopen
18. Iets verder bij rotonde **RA**, de weg oversteken
19. Aan de overkant **RA** richting Naaldwijk, een stukje terug
20. Na 200 m tweede **LA**, Kralingerweg, "doodlopend"
21. Bocht naar **R** en naar **L** volgen
22. Aan het einde **LA**, bochten volgen
23. Op driesprong **RA**, langs op het asfalt geschilderde bord gemeente Midden-Delfland (Van der Houckweg)

B Ruimte voor water

Het Westland bestaat voor een belangrijk deel uit glastuinbouwbedrijven en geasfalteerde wegen. Als het regent, kan op deze plaatsen het water niet direct de grond in. Het water gaat dan via de kassen de nabijgelegen polderslootjes in. Gevolg is dat het water in die polderslootjes extra snel stijgt. Mede daardoor is in deze regio meer kans op wateroverlast. Met het project ABCDelfland (Afvoer- en BergingsCapaciteit) wordt tal van maatregelen getroffen om een teveel aan water toch goed te kunnen verwerken. Met het vergroten van de gemaalcapaciteit en het verbreden van vaarten, kan Delfland meer water in korte tijd wegpompen. Ook zijn er oplossingen gevonden in het tijdelijk opvangen van water, zoals water bergen in bergingen, gietwaterbassins en in ruimten onder kassen.

24. Voor brug **LA**, Potterpad
25. Aan het einde **LA**, Berckenrode **C**
26. Aan het einde van het fietspad **LA**, neem het fietspad **R** van de weg, Zijtwende
27. Op de kruising met de Oostbuurtseweg **RD**
28. Op rotonde **LA** (dus driekwart rond), neem het fietspad **R** van de Burg. Crezeelaan
29. Aan het einde van dit korte fietspad **RD** langs het benzinstation
30. Eerste weg **RA**, Laan van Adrichem
31. Na brug **RA** langs jachthaven
32. Aan het einde na brug **RA**
33. Vlak daarna bocht naar **L** volgen, langs het water
34. In bocht naar links **RD** over tegelpaadje
35. Volg de bochten van dit paadje
36. Aan het einde van het pad **LA**, een asfaltweggetje (Blaker)
37. Aan het einde schuin **LA**

C Kraaiennest

Het Kraaiennest ligt tussen de kassen van De Lier en heeft twee functies. De plas biedt een opslagplaats voor water: Delfland kan het recreatiegebied inzetten voor de opvang van overtollig water. Dit verkleint de kans op wateroverlast in de omgeving. In het recreatiegebied is het verder goed vissen, fietsen, wandelen en surfen. Het Kraaiennest ligt op een kruispunt van fietspaden tussen De Lier, Schipluiden, 't Woudt, Maasland en Maassluis.

D Zeven gaten

In De Lier voert de wandeling langs enkele waterpartijen. Deze zogeheten 'Zeven gaten' zijn vaartjes die in verbinding staan met de Kromme Zweth. Dit gebied is een onderdeel van natuurgebied de Zwethzone. In 1753 is door Delfland vergunning verleend deze vijvers nabij een buitenverblijf te realiseren. Met als voorwaarde dat de vijvers gedurende enkele maanden in verbinding waren met de Kromme Zweth, zodat hier water terecht kon. Tegenwoordig worden de vijvers ook wel de Zeven gaten van Van Lingen genoemd, naar de huidige eigenaar. Omdat ze nu permanent in verbinding staan met de Kromme Zweth, behoren ze tot het stelsel van kanalen en vaarten van Delfland. Doordat de vaartjes vrij geïsoleerd liggen ten opzichte van de boezem, zijn er veel verschillende soorten planten en dieren te vinden.

38. Na 900 m bij **Y RA ri** Honselersdijk, Groeneveld **D**
39. Na 500 m op viersprong **LA ri** Honselersdijk, fietspad
40. Na brug **LA ri** Naaldwijk, fietspad steeds volgen **E**
41. Na ruim 1 km over fietsbrug
42. Iets verder aan het einde **RA ri** Wollebrand
43. Onder weg door en over een bruggetje heen
44. Aan het einde bij **Y** en bij plas **RA**, over brug
45. Na 150 m **LA** tussen hekjes door en over een houten bruggetje
46. Weg kruisen, **RD** over gravelpaadje links van de weg **F**
47. Via een hoge houten brug over wielercours heen
48. Aan het einde na hekjes bij gebouw Westland Wil Vooruit **LA**
49. Op kruising **LA** over brug naar parkeerplaats of **RD** en meteen na de kruising **RA** over het fietspad naar de bushalte in Honselersdijk

Routeverkorting (blijft over 8,5 km)

Bij punt **14** niet **RA**, maar **LA**, beschrijving weer volgen vanaf punt **32**.

E Boezemwater Zweth

De Zweth is een 'boezemwater', een andere naam voor grote vaart. De boezem (stelsel van kanalen en vaarten) ligt hoger dan de polders. Als het hard regent wordt water uit de polders naar de boezem gepompt. Als in zo'n boezemwater teveel water komt te staan, kan dit een belasting zijn voor de kaden. Het teveel aan water kan dan tijdelijk in bergingen opgeslagen worden. De calamiteitenbergingen De Wollebrand en Woudse polder zijn hier voorbeelden van.

3

Zicht op Vlietlanden

Kijk voor eventuele wijzigingen in de route op www.hhdelfland.nl

Deze wandeling voert richting Vlietlanden in Midden-Delfland. Het gebied ligt tussen de vlieten, ook wel brede vaarten genoemd. Een natuurmonument, en bovendien een merkwaardig stuk land, omdat het niet ingepolderd is. Dat heeft een historische achtergrond. In het begin van de veertiende eeuw moest geheel Delfland via dit gebied worden afgewaterd richting de Maas. Er waren destijds nog heel wat kleine waterschapjes, die het over die algehele afwatering niet eens konden worden. En zo kon het gebeuren, dat de Noord-, Booner- en Middelvliet onafhankelijk en amper twintig meter van elkaar, werden gegraven.

Vanaf de paden vlak buiten Vlietlanden ziet de wandelaar kleine 'boezemlandjes' aan de rand van het water, met een grote hoeveelheid brede orchis, grote ratelaar en moeraskartelblad. Zeldzame planten, waarop een plukverbod rust! Met een verrekijker zijn veel weidevogels te herkennen, zoals de grutto en de Kievit in de zomer en - tijdens de trek - de wulp, de goudplevier, vele soorten ganzen en (typisch voor de waterkantjes) de watersnip.

Delfland blijft voortdurend hard werken aan de verbetering van de waterkwaliteit in het gebied. Zo zal Vlietlanden nog lang een gebied blijven waar de wandelaar vier seizoenen lang met volle teugen van kan genieten.

Lengte

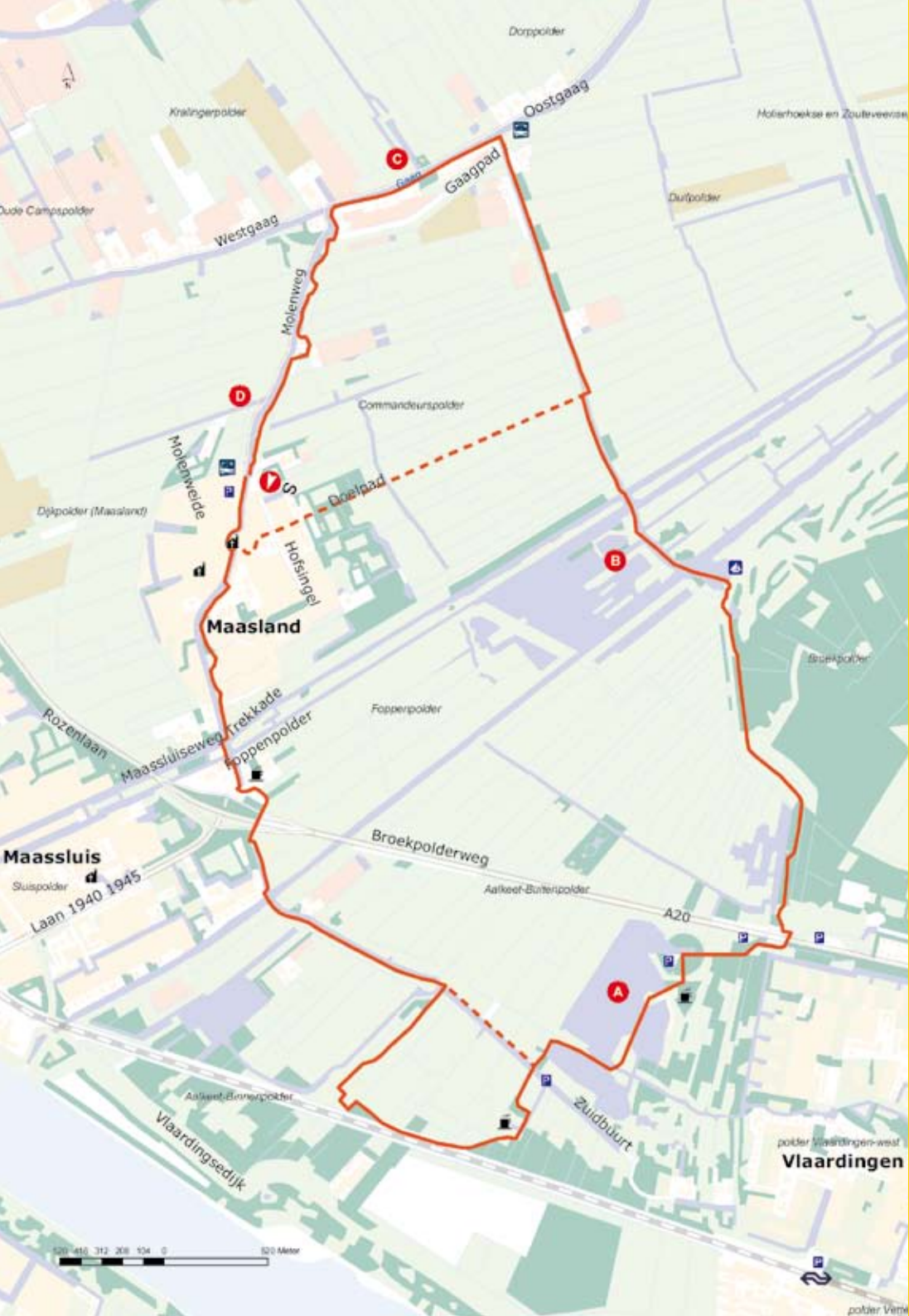
14 km
(in te korten tot 10,5 of 6 km).

Start- en eindpunt

De noordelijke entree van Maasland bij de informatieplattegrond, Commandeurskade.

Goed om te weten

De route kan alleen in zijn geheel worden gelopen als het veer Kwakelweg/Broekpolder vaart: mei t/m september dagelijks, april en oktober alleen in het weekeinde. Steeds van 11.00 uur tot 17.30 uur, maar niet bij slecht weer. Voor actuele informatie kunt u bellen: (010) 298 10 10 (recreatieschap Midden-Delfland). Buiten deze vaartijden van het veer kunt u altijd het noordelijke deel van de route lopen.

Dorppolder

Kralingerpolder

Oostgaag

Molshoekse en Zoutveerse

Oude Campspolder

Duifpolder

Westgaag

Gaagpad

Molenweg

Commandeurspolder

Molenweide

Doelpad

Dijkpolder (Maasland)

Horsingel

Maasland

B

Broekpolder

Rozenlaan

Foppenpolder

Maassluisweg
Trek kade
Foppenpolder

Broekpolderweg

Aafkeet-Butterpolder

A20

Maassluis

Sluispolder
Laan 1940 1945

A

Aafkeet-Butterpolder

Zuidbuurt

Vlaardingsedijk

polder Vlaardingen-west
Vlaardingen

0 30 60 90 120 Meter

polder Vliet

Kijkpunten

A Krabbeplas

Een voor recreatieve doeleinden aangelegde plas. Vanwege de ligging kan men hier bijzonder goed surfen, er is vrijwel altijd wind. Ook is het goed zwemmen in het ondiepe beschutte deel. Het water heeft de kenmerkende bruinige kleur van een veenplas, doordat de plas is gegraven in veengrond.

B Foppenplas

De Foppenpolder is in twee delen opgedeeld door de aanleg van een boezemkade, waarna het noordelijke deel onder water is gezet. Vijftien jaar geleden liepen er nog gewoon koeien te grazen op de plek waar nu water staat! De plas is speciaal aangelegd voor recreatie met boten. Ook is het goed vissen langs de oevers van deze plas.

C Boezemwater van de Gaag

De Gaag is een kanaal dat hoger ligt dan de polders in ons gebied. De hoger gelegen vaarten en kanalen worden ook wel boezemwateren genoemd. Met gemalen

Routebeschrijving

1. Vanaf de bushalte Commandeurskade of de parkeerplaats de brug over en **LA** langs het water, 's-Herenstraat
2. In de wegbocht naar rechts schuin **LA** over brugje, Kerkstraat
3. Na hek **RA**, half om de kerk heen
4. Na het volgende hek **RD** links langs het water, Burg. Van Lelijkade
5. Aan het eind bij brugje en voormalige slagerij **LA** en meteen **RA**, Kluisgade
6. Bij brug Hofsingel kruisen, **RD** over fietspad
7. Ook bij de volgende brug **RD**, een doodlopende weg in
8. Aan het eind **RA** over brugje (Trekade), daarna **LA** en naast drukke weg over brug
9. Iets verder **LA** richting Korte Buurt en meteen **RA**, Korte Buurt 8 t/m 14
10. Bij pannenkoekenboerderij **RD** over paadje en aan het einde daarvan **LA**
11. Tweemaal bocht naar **R** volgen, onder snelweg door en **RD**, Korte Buurt 17 t/m 21
12. Vlak daarna het fiets-/ wandelpad **L** van het water nemen
13. Aan het eind van het pad bij de poort van Vliethoff **RA** over een brugje en meteen **LA** over een lange brug
14. Na die brug weer **LA** over een brug en meteen **RA**, weer links van het water
15. Dit pad steeds volgen, soms tussen huizen door
16. Het pad gaat ten slotte over in een weggetje, dat bij het gemaaltje van de Aalkeet-Buitenpolder schuin naar **R** buigt

kan Delfland water vanuit de lage polders naar het hogere boezemstelsel pompen.

D Commandeurskade

In 2003 was de zomer zó droog dat in enkele veendijken en -kaden in Delfland scheurvorming optrad. Ook de Commandeurskade had te lijden onder de droogte. Delfland heeft toen werkzaamheden uitgevoerd ter versteviging van de kaden, zoals verstevigen met een kleilaag.

E Dijkpoldermolen / gemaal Dijkpolder

De Dijkpoldermolen is gebouwd in 1718 en is een watermolen. De spanwijdte van de wieken bedraagt 29,2 meter, wat de grootste spanwijdte in Zuid-Holland is. Delfland vergroot de bemalingscapaciteit van gemaal Dijkpolder, zodat het gemaal in kortere tijd meer water vanuit de laaggelegen Dijkpolder naar de hoger gelegen Zuidgaag kan pompen. Dit verkleint de kans op wateroverlast.

17. Aan het eind op een iets bredere weg **LA** en meteen **RA** over brug, een doodlopend asfaltpad, behalve voor fietsers
18. Op driesprong voor eerste boerderij **R** aanhouden (links is eigen weg)
19. Voor de volgende boerderij **LA**, fietspad
20. Bochten volgen, aan het eind nabij overweg **LA**
21. Na 1 km bij infopaneel Midden-Delfland **LA**, een asfaltpad
22. Bochten volgen naar **L** en naar **R**, langs wijnboerderij
23. Voorrangsweg kruisen, asfaltpad langs Krabbeplas volgen (**A**)
24. Op driesprong na bruggetje **L** aanhouden
25. Na paviljoen **LA**, schelpenvoetpad
26. Aan het einde op een asfaltweg (met links een parkeerterrein) **RA**
27. Op de driesprong met een andere weg **L** aanhouden
28. Weg volgen, over de snelweg heen
29. Na de brug in de bocht **LA**, via asfaltpad het talud af. Bij infobord **LA**, een asfaltpad (of na de brug nog even de weg volgen, iets verderop de weg **LA** nemen en bij parkeerterrein **RA**, asfaltpad)
30. Pad buigt na 150 meter naar **R**, langs de rand van een natuurgebied links onder u
31. Bij vogelkijkhut **RA**, via trap omhoog en puinpad naar **L** volgen over hooggelegen dijk
32. Aan het eind op fietspad **LA**
33. Waar het asfalt naar rechts buigt **RD** over schelpenpad
34. Vlak daarna bij picknickbank en infopaneel **L** aanhouden
35. Na 200 meter op driesprong schuin **LA** en bij begin asfalt schuin **RA** richting veerpont

- 36. Overvaren met het veer (tussenstop bij café Het Jachthuis) **(B)**
- 37. Aan de overkant **LA** over bruggetje en meteen **RA** over kade langs water (NB: traject met hekjes; om deze te voorkomen of met hond de weg langs de andere oever volgen)
- 38. Na 500 meter bij begin van smal kerkepaadje **RA** over bruggetje en **LA** langs de andere oever, asfaltweggetje

Om de route 3,5 km in te korten (blijft rondje over van 10,5 km):

- 38. Bij begin van kerkepaadje **LA** over dit paadje
- 39. Paadje recht op de kerk af volgen, wordt breder bij naderen bebouwing
- 40. Langs hek, daarna puinpad, daarna asfaltweggetje langs sportpark
- 41. In bebouwing van Maasland (Doelstraat) op kruising **RD**
- 42. Bocht naar **L** en naar **R** volgen
- 43. Ter hoogte van kerktoren **RA** door hek, Kerkplein
- 44. Half om de kerk heen, daarna **LA**, Kerkstraat
- 45. Aan het eind na brugje **RA**
- 46. Op voorrangsweg haaks **RA**, over brug naar het beginpunt van deze route

Vervolg route van 14 km:

- 39. Vlak voor het eind vóór de brug **LA** over een bol bruggetje en schelpenpaadje langs water volgen **(C)**
- 40. Na 900 meter bocht naar **L** volgen, **RD** daarna pad kruisen, over nog een stukje smal pad, daarna een breder pad
- 41. Aan het eind bij fietspad **RA** en meteen **LA**, Commandeurskade (eigen weg) **(D)**

- 42. Na 30 meter schuin **RA**, dijkje op (gravelpaadje)
- 43. Pad gaat bij huis over in asfalt, **L** van het water blijven
- 44. Bij huisnummer 36a weer paadje op dijk nemen
- 45. Pad gaat tegenover eerste molen over in asfalt, na 100 meter tegenover tweede molen weer smal paadje
- 46. U passeert het gemaal van de Commandeurspolder, 150 meter verder gaat pad over in asfalt
- 47. Aan het eind bent u weer bij het beginpunt in Maasland

Korte route (6 km) voor als het veer Kwakelweg / Broekpolder niet vaart:

- 1. Vanaf de bushalte Commandeurskade of de parkeerplaats de brug over en **LA** langs het water, 's-Herenstraat
- 2. In de wegbocht schuin **LA** over brugje, Kerkstraat
- 3. Na hek **RA** half om de kerk heen
- 4. Na het volgende hek **LA**, Doelstraat
- 5. Bochten volgen naar **L** en naar **R**, op kruising **RD**
- 6. Langs sportvelden, daarna puinpad
- 7. Langs hek, steeds **RD**, verderop smal pad door weiland
- 8. Aan het einde na brugje **LA**, asfaltweggetje langs water
- 9. Hierna beschrijving route van 14 km volgen vanaf punt 39

4

Kijk voor eventuele
wijzigingen in
de route op
www.hhdelfland.nl

Elzen, wilgen en een krekengebiedje

Het laatste dat we met deze wandelgids willen, is onze lezers het bos insturen; toch is dat precies wat er op deze tocht gebeurt. Gelegen tussen Zoetermeer, Pijnacker en Nootdorp, grenzend aan de Delftse Hout, kunnen we De Balij/Bieslandse Bos gerust het Nationale Park van Zuid-Holland noemen. De Boswachterijen De Balij en Bieslandse Bos (hierna te noemen 'Bieslandse Bos') zijn in 1977 ontstaan. De wandelaar komt in dit gebied verschillende bosvarianten tegen: het gesloten bos (beuken, eiken, populieren, hazelaars), het transparante bos (populieren, eiken en wilgen), de boomweide of 'zeer open bos' (voornamelijk populieren), en zelfs het natuurbos, dat zich spontaan ontwikkelt en voornamelijk gekenmerkt wordt door essen, elzen en wilgen.

Ten slotte een geheimpje: het Bieslandse Bos herbergt ook een zogenoemd krekengebiedje. Heel bijzonder, want het is het woonoord van lepelaars. In augustus en september kan de wandelaar daar complete families bewonderen; met kleintjes, die hongerig achter de ouders aansjokken. Des te meer reden om het Nationale Park van Zuid-Holland te bezoeken.

Lengte

10 km

Start- en eindpunt

Kinderboerderij Delftse Hout of de parkeerplaats bij de Dobbeplass (begin dan bij punt 32 in de routebeschrijving).

Goed om te weten

Op een klein deel van de route zijn honden niet toegestaan. Omlopen is mogelijk via Korftlaan en rechtsaf Noordeindseweg.

Kijkpunten

A Molenstomp Bieslandse Molen

Deze molen, die van een afstand te zien is, is in 1784 gebouwd als windwatermolen voor de Polder van Biesland. In 1931 werd de molen afgeknot en verbouwd tot dieselmemaal. Het gemaal is nu in beheer van het Hoogheemraadschap van Delfland en zorgt nog steeds voor de beheersing van het waterpeil in de polder.

B Putgemaal

Op de plaats van dit gemaal stond vroeger de windmolen 't Wipje. De molen werd in 1874 gebouwd en is in 1925 afgebrand. 't Wipje werd gebruikt voor de droogmaking van een gedeelte van de Noordpolder van Delfgauw. Na de brand bouwde Delfland dit door een dieselmotor aangedreven Putgemaal, dat inmiddels niet meer in gebruik is. In 1994 kocht de gemeente Pijnacker-Nootdorp het gemaal voor het symbolische bedrag van één gulden van Delfland. Na een opknopbeurt is het

Routebeschrijving

1. Vanaf bushalte 'Kinderboerderij' langs de parkeerplaats blijven lopen
2. Voor bungalow **RA** fietspad op
3. Bij een rood-wit hek met een bocht naar **L**
4. Via een klaphekje **RD**, schelpenpad over een weiland (verboden voor honden)
5. Het weiland helemaal oversteken
6. Een ijzeren hek passeren en **RD** langs een aantal oude boerderijen
7. De asfaltweg in Klein-Delfgauw **RD** oversteken **(A)**
8. Langs een parkeerplaats en een informatiepaneel van Haaglanden lopen
9. Door een klaphek gaan en direct na de sloot **RA**, voetpad
10. Het slingerende voetpad door het bos volgen
11. Aan het einde van het bos over het bruggetje **RA**
12. **LA** over een bruggetje en meteen weer **RA**
13. Het pad over een dijkje langs het krekengebied met een bocht naar **L** volgen
14. Op een splitsing **RA** het pad op het dijkje blijven volgen
15. Ter hoogte van een wit huisje aan rechterhand (Putgemaal) **LA** dijk af, bos in **(B)**
16. Met de bocht mee naar links, daarna op een T-splitsing **RA**
17. Een hek passeren en **RD** fietspad en brug oversteken
18. Op een Y-splitsing **LA**
19. Pad met een bocht naar **R** volgen
20. Doorlopen tot de verkeersweg
21. Op het fietspad **LA**, langs benzine-station

beheer overgedragen aan de Vereniging voor Natuur- en Milieubescherming Pijnacker die het gebouw geschikt heeft gemaakt als slaappleaats voor vleermuizen.

C Dobbepas

De pas bestaat uit twee gedeelten, een recreatiedeel speciaal voor zwemmers en vissers en een natuurgedeelte. De pas kent een bovengemiddelde waterkwaliteit. Waterplanten zijn ruimschoots aanwezig. Langs de oevers van het natuurgedeelte is regelmatig een wat zeldzamere plant te vinden.

22. Bij wegwijzer **Y-18834/1 LA**, fietspad
23. Eerste pad **RA**, tussen twee hekken door 'het Hondenbos' in
24. Op een T-splitsing **LA**
25. Aan het eind, voor de sloot, **RA**
26. Op het schelpenpad **RA**
27. Met een grote boog naar **L** om een zijarm van de Dobbepas heen lopen
28. Pad naar **R** richting parkeerplaats en een bruggetje naar **L** negeren
29. Langs de Dobbepas lopen **C**
30. Even voorbij huizen **RA** naar een parkeerplaats
31. Op de parkeerplaats **LA**
32. Met een plankier een sloot over en direct **RA**
33. Graspas met een bocht naar links volgen
34. Doorlopen tot kruising met fietspad; hier **LA** het fietspad op
35. Tweede pad **LA**
36. Voor het water van de Dobbepas **RA** het schelpenpad volgen
37. Op een splitsing **RA**
38. Op de verharde Dwarskade **RA**
39. Bij wegwijzer **Y-18830/1 LA**
40. Een brug over **RD**

D Hertenkamp

Delfland heeft het water in het Hertenkamp verbreed en verlengd. Met de werkzaamheden vergroot Delfland de toevoer van water naar het gemaal van de polder van Nootdorp (gemaal bij de Delftse Hout). Het gemaal kan zo meer water het gebied uitpompen. Dit verkleint de kans op wateroverlast. Bij de uitvoering houdt Delfland rekening met de recreatieve en natuurlijke waarden van het gebied; voor de herten wordt bijvoorbeeld een veilige, natuurlijke oversteek over het water gemaakt.

41. Direct voorbij het Staatsbosbeheer-bordje 'Haaglanden / De Blij' **LA**
42. Het eerste pad **RA** nemen
43. Het pad om een kleine plas heen **RD** volgen
44. Bruggetje oversteken
45. Op een splitsing **RA**
46. Aan het eind **RA**, fietspad
47. Na 100 meter **LA**, een smal voetpad
48. Een vlonder over en langs Staatsbosbeheerbordje 'Haaglanden / De Blij' lopen
49. Aan het eind het pad met een bocht naar **R** volgen
50. Bij het water **LA**
51. **RA** via een brug de Tweemolentjesvaart oversteken
53. Aan de overzijde van het water **LA**, smal fietspad langs de vaart
53. Een bruggetje over en direct daarna **RA**
54. Opnieuw een bruggetje over en direct daarna **LA**, onverhard pad langs water
55. Vlak voor een brug richting Theehuis Het Rieten Dak **RA**, Middelweg
56. Aan het eind bij de parkeerplaats schuin **L/RD**, voetpad park het Hertenkamp in **D**
57. Op een kruising **RD** een brug over
58. Direct na de brug **LA**
59. Op een splitsing **LA**
60. Aan het eind **LA**
61. Een bruggetje over en het pad met een bocht naar **L** volgen
62. Eerste pad **RA** een bruggetje over
63. Omhoog lopen naar het gemaal van de Polder van Nootdorp **E**
64. Langs het gemaal en op het fietspad langs de vaart **RA**
65. Even voor het viaduct van de A13 **LA** met een brug de vaart over
66. Direct na de brug **RD**

E Polder van Nootdorp en gemaal Polder van Nootdorp

Delfland hanteert bijna overal in het gebied vaste waterstanden. Het gemaal van Nootdorp pompt overtollig water vanuit de polder van Nootdorp het gebied uit. Als het harder regent dan de gemalen aankunnen, worden noodpompen en bergingen ingezet om respectievelijk extra te pompen of een hoeveelheid water tijdelijk op te slaan.

67. Ter hoogte van een parkeerplaats **LA** een weg op
68. Op een splitsing **RA** fietspad (met slagboom) en direct een voetpad naar **R** langs de sloot nemen
69. Een brug naar rechts naar Knus (en botenverhuur) negeren
70. Het verharde voetpad langs de kreek **RD** blijven volgen, in de bocht het voetpad bij het rode paaltje **R/RD** volgen
71. Aan het eind op een fietspad **RA**
72. De brug over en direct **RA** langs de kreek
73. Tweede onverharde pad **LA** nemen
74. Op een kruising van paden **RD**
75. Bij het verharde fietspad schuin **LA** (niet scherp **LA** langs een slagboom)
76. Fietspad aflopen
77. Een bruggetje over en direct daarna **RA** naar de kinderboerderij

5

Parel nabij de stad

Een wandeling die midden in een stedelijk gebied voert van het ene openbaar vervoerstation naar het andere, kan dat leuk zijn? Zeker weten van wel! Deze wandeling voert langs de polder Schieveen. Een interessant gebied, omdat hier gericht gewerkt wordt aan een voor iedereen prettige combinatie van nijverheid en natuur. De gemeente Rotterdam exploiteert het terrein en heeft daarbij vanaf het begin haar ambitie kenbaar gemaakt: niet alleen commerciële activiteit, maar ook rust, natuur en de bescherming van zeldzame flora en fauna. Een extra aansporing daarbij is het feit dat de polder grenst aan het natuurgebied van de Ackerdijkse Plassen in Delfgauw. Dankzij samenwerking tussen Natuurmonumenten en de gemeente Rotterdam kan de wandelaar hopelijk nog lang genieten van het gezelschap van de grutto, de watersnip, de kempfaan, de scholekster en de kievit. Ook aan het water in de polder Schieveen wordt gewerkt. Minder inlaat van boezemwater, minder mest en minder lozingen zullen leiden tot een steeds rijkere natuur, waarin steeds meer interessante plant- en diersoorten verschijnen. Tijdens een wandeling bestaat nu al de kans geconfronteerd te worden met een haas, een wezel of een hermelijn. Maar ook als deze dieren zich onzichtbaar maken, valt er op deze wandeling heel wat te zien.

Lengte

15 km
(in te korten tot ca. 4 of 10 km door bus te nemen naar Rotterdam CS, niet op zondag).

Startpunt

Randstadrail
halte Melanchtonweg,
Rotterdam.

Eindpunt

Randstadrail halte
Rodenrijs (eventueel met de
trein terug naar halte
Melanchtonweg).

Kijk voor eventuele
wijzigingen in
de route op
www.hhdelfland.nl

Berkel en Rodenrijs

Halle Berkel en Rodenrijs

Industrieweg

Provincieweg 70

Laan van Kool

Erasmusweg

Maksweg

Oude Bovenrijck

De Bazel

Luchtvaartgebouwen (zakenruimten)

Beekhuizenweg

W. C. van Hogendorpweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Ammerlaan

Amsterdamseweg

Delijkweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Amsterdamseweg

Rotterdam Noord-West

Schiedam

Delft

ordingen

Kijkpunten

A Rotterdamse Schie

Dit water is gegraven in de middeleeuwen ten behoeve van de concurrentiepositie tussen Rotterdam en Schiedam.

B Het oude veerhuis van de stad Delft

Hoewel er op de gevel van het oude veerhuis het jaartal 1767 staat, is het huis vermoedelijk van oudere datum. Het komt al voor in de Beschrijvinge der Stadt Delft van Dirck van Bleiswijck, daterend uit 1667.

C Gat bij Overschie

In 1340 werd met toestemming van de graaf van Holland de Rotterdamsche Schie aangelegd door Rotterdam. Rotterdam kreeg hierdoor een belangrijke scheepvaartverbinding met de Schie. De landscheiding bij Overschie werd door deze aanleg echter doorbroken, waardoor Delfland wateroverlast kreeg vanuit het gebied van het

Routebeschrijving

1. Melanchtonweg richting Zestienhoven uitlopen, met autoweg aan uw linkerhand
2. Van Limburg Stirumplein (N471) passeren en **LA** Bovendijk, die overgaat in Overschiese Kleiweg
3. Bij wegwijzer **Y-47663 RD** Dwarskleiweg oversteken, rechts aanhouden
4. Op driesprong met de Terletweg **RD**, Overschiese Kleiweg
5. Vlak voor molen 'De Speelman' **RA**, fietspad
6. Fietspad kruisen en direct **LA**, geasfalteerd voetpad evenwijdig aan fietspad
7. U loopt door een plantsoen met **R** volkstuinten en polder
8. Nadat u een betonnen bruggetje **R** bent gepasseerd op een splitsing **LA**, licht oplopend pad
9. Bij de eerste betonnen brug **LA**, brug over
10. Een klinkerweg oversteken en **RD** een tweede brug over **A**
11. Direct na de brug **RA**, fietspad langs Rotterdamsche Schie
12. Aan het eind **RD** Oost Sidelingeweg oversteken
13. Onder de A13 doorlopen
14. Klinkerweg oversteken en **RD** Kleinpolderkade **B**
15. **L** om een huis heenlopen en kade langs water vervolgen
16. Bij de tweede brug **LA**, Overschiese Dorpsstraat
17. Dorpsstraat middels enkele bochten volgen
18. Bij wegwijzer **Y-62459/1 RD** de Hogebrug over
19. Na de brug **RD**
20. Bij wegwijzer **Y-15377/1** via een trapje de Oost-Abtsbrug op

Hoogheemraadschap van Schieland. In 1376 werd de vaart met toestemming van de graaf door een dam afgesloten. Deze afsluiting was echter van korte duur. Verzet van Rotterdam had tot gevolg, dat in 1380 de dam alweer werd verwijderd en vervangen door een overbrugging 'de Lage Brug'.

Nog een manier om de wateroverlast vanuit Schieland tegen te gaan, werden door Schieland eind 14de eeuw twee verlaten (afvoer)richting voor water) bij de Delftse Poort te Rotterdam gebouwd. In 1511 werden de verlaten vernieuwd. Na geleidelijke verhoging van de Schiekaden, kon het waterpeil in de Schie worden verhoogd. Nu had Schieland last van wateroverlast. In 1938 werd de Rotterdamsche Schie bij het Hofplein gedempt tussen het Hofplein en Stadhoudersplein en bouwde Rotterdam bij de nieuwe Parksluizen een duikersluis die ter beschikking van Delfland werd gesteld.

D **Gemaal Noord-Kethelpolder**

Omdat een groot deel van het gebied onder de zeespiegel ligt, is het noodzakelijk dat de waterstanden goed worden beheerst. Met stuwen en gemalen regelt Delfland de verschillende waterpeilen in het gebied. Als het water in een polder te hoog staat, pompt Delfland het overtollige water naar een hoger gelegen boezemkanaal, in dit geval de Schie.

21. **RA** de brug over
22. Aan de overzijde **RA** via een trap omlaag
23. Op het fietspad **LA**
24. Op kruising met de Schiekade **RD** langs het hek van werf 'De Hoop'
25. Een hekje naast de werfhal passeren, onverharde weg
26. Bij het water **LA** een smal pad langs de Delftsche Schie op **C**
27. Het pad langs de Schie met een bocht naar **L** volgen, Kethelse Kade
28. Ongeveer 100 meter voor een brug **RA** een fietspad op
29. Fietspad met een bocht naar links volgen en direct **RA** een pad onder de brug door
30. Een fietspad ingaan
31. Bij het water **LA** grindpad langs de Schie vervolgen
32. Bij een verharde weg **RD** grindpad langs het water blijven volgen
33. Het gehucht Kandelaar inlopen
34. Vlak voor het eind van de Kethelse Kade **LA** een steeg in
35. Op de doorgaande weg **RA**, Kandelaarweg **D**

E Polder Schieveen

Het grootste deel van de polder, minimaal 200 hectare, wordt ingericht als natuurgebied met goede recreatiemogelijkheden voor fietsers en wandelaars. Het natuurgebied sluit aan bij het reeds bestaande, bijzondere natuurgebied de Ackerdijkse Plassen. De beoogde natuurbeheerder is de Vereniging Natuurmonumenten.

F Schutsluis en bovengemaal polder Berkel

Deze schutsluis vormde de scheepvaartverbinding tussen de Berkelsche Zweth en de Rodenrijsche vaart. In 1860 besloot het bestuur van de polder Berkel tot aanleg van deze sluis ter vervanging van een vervallen 17de eeuws houten verlaat.

De sluis werd in 1862 met vergunning van het Hoogheemraadschap van Delfland gebouwd. In 1979 werd de schutsluis op de lijst van beschermde monumenten geplaatst. In 1992 werd de schutsluis ingrijpend gerestaureerd met bijdragen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de provincie Zuid-Holland en de gemeente Berkel en Rodenrijs. Polder Berkel loost het water via de Berkelsche Zweth op de Schie. De polder beschikte eeuwenlang over vier ondermolens, die het water naar twee bovenmolens voerden, die het water in de Berkelsche Zweth loosden. In 1865-66 werd er een stoomgemaal gesticht ter vervanging van de bovenmolens. Ook kwamen er drie ondergemalen die in de Noord-, West- en Zuidpolder werden gesticht.

36. Doorlopen tot de Kandelaarbrug over de Delftsche Schie
37. **RA** de brug over
38. Aan de andere oever **RA** via trappen omlaag
39. Beneden op de weg **LA**
40. Bij wegwijzer **Y-60045/1 RD** naar de Zweth
41. Vlak voor de ophaalbrug **LA** tegelpad langs huizen, Zwethkade
42. De onverharde kade langs de Berkelsche Zweth **RD** volgen
43. Onder de A13 doorlopen
44. Bij wegwijzer **Y-17200/4 RD** kade langs de Berkelsche Zweth volgen **E F**
45. Aan het eind van de kade bij wegwijzer **Y-17194/2 RA** hangbrug over
46. Na 100 meter **LA** smal voetpad op naar sluisje
47. Het sluisje oversteken en de kade volgen met een bocht naar **R**
48. Het bovengemaal van de polder Berkel passeren, een verharde weg op **G**
49. Op een splitsing na een bruggetje **RA**
50. Bij wegwijzer **Y-18843/1 RD**, Molenweg
51. Een bruggetje over en de polderweg aflopen
52. Op de eerste kruising in Berkel en Rodenrijs **LA**, Zuidersingel
53. Aan het eind **RA**, Laan van Koot
54. Op de Rodenrijseweg **LA** brug over de provinciale weg over
55. Na de brug **LA** langs provinciale weg
56. **RA**, Zuidersingel
57. Aan het eind **RA**, Industrieweg
58. Doorgaande weg oversteken, **RD** Vosmaerstraat
59. In een bocht naar rechts **LA** tussen lage hekken door
60. Fietspad en weg oversteken
61. Spoorhaven aflopen tot Randstadrail halte Rodenrijs

De molens werden hierdoor overbodig. In 1993-94 werd het oude bovengemaal gesloopt en vervangen door een nieuw gebouw met twee elektrisch aangedreven pompen.

G Akerdijkse plassen (uitzicht)

De Akerdijkse Plassen van Natuurmonumenten is een van de belangrijkste vogelgebieden van Nederland. Naast de 115 soorten broedvogels worden de plassen jaarlijks bezocht door zo'n tachtig soorten doortrekkers en winter- of dwaalgasten, zoals grauwe fitis, kortteenleeuwerik, velduil, dwergarend, schreeuwarend, kwak en visarend. In het gebied komen verder de roerdomp, de ijsvogel en kuifeenden, slobbeenden en smienten voor. Ook brengt de aalscholverkolonie hier elk jaar weer jongen ter wereld.

6

Kijk voor eventuele
wijzigingen in
de route op
www.hhdelfland.nl

Historische beek, van monding tot bron

In Den Haag daar woonde een graaf. Het is mogelijk dat zijn zoon Jantje heette, maar daarover bestaat geen historisch-wetenschappelijke zekerheid. Het doet er ook niet toe; veel belangrijker is de opdracht die deze adellijke telg (Floris de Vijfde) in 1248 gaf voor de bouw van een jachtslot. Dat slot lag aan een meertje, dat nog steeds landelijke bekendheid geniet onder de naam Hofvijver. Deze vijver werd sinds tijden door twee beken 'gevoed': een bosbeek en een duinbeek. De bosbeek is al lang geleden gedempt. De duinbeek, die zijn oorsprong in Kijkduin heeft, bestaat nog onder de naam 'Haagse Beek'.

In de loop van de jaren negentig zijn langs de Haagse Beek natuurvriendelijke oevers aangelegd, met bijzondere flora als de ratelaar, de koekoeks- en de dotterbloem, die veel fraaie vlinders aantrekken. In de grote, plantsoenachtige waterpartijen zijn schiereilandjes met riet gecreëerd; een geliefde verblijfplaats voor kikkers, salamanders en padden.

De wandelaar die de loop van deze historische stroom vanaf zijn oorsprong volgt komt langs parken, paleizen, beelden en de fraaiste architectuur. En zelfs wanneer de beek midden in Den Haag onder de grond verdwijnt, valt er nog veel te genieten. Deze route loopt van de monding naar de bron; van de drukte van de stad naar de rust van de kust.

Lengte

11 km

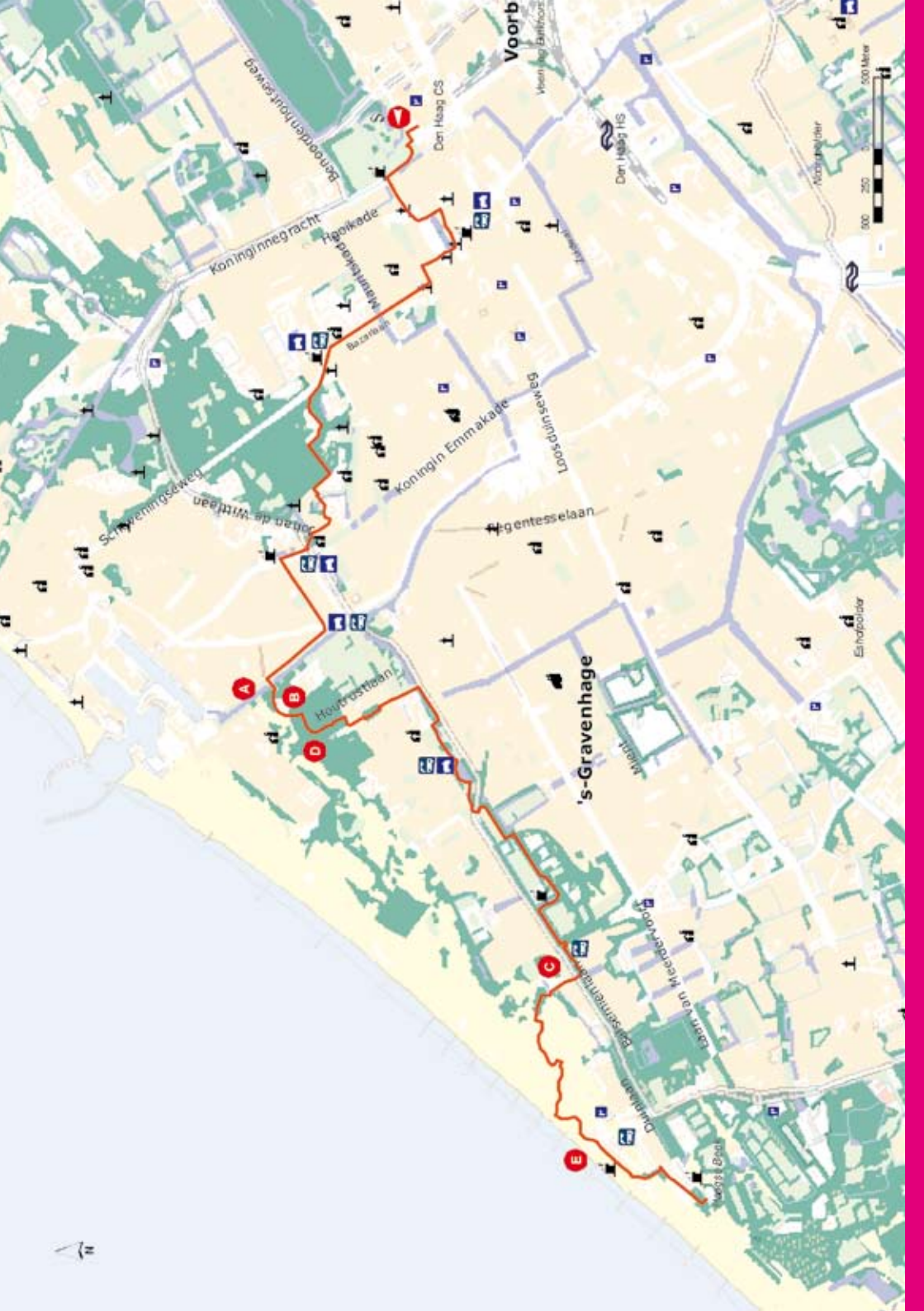
(op diverse plaatsen in te korten door bus of tram te nemen naar Den Haag CS of HS).

Startpunt

Den Haag Centraal Station.

Eindpunt

Kijkduinpark.

Voorb

Der Hoag CS

Der Hobbij HS

Koningsplein

Koninginnegracht

Hoopkade

Wapenkerke

Baarsgracht

Koningin Emmakade

Loofduinseweg

Tegenesselaan

Schermingsweg

Jan van de Witteaan

Hofpoststeen

's-Gravenhage

Eschepolder

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Van der Meulenweg

Kijkpunten

A Boezemgemaal drs. P.H. Schoute en verversingskanaal

Het boezemgemaal in Scheveningen pompt water naar het hoger gelegen verversingskanaal. Van daaruit kan het water op zee worden geloosd. De oorsprong van het verversingskanaal gaat ver terug. In 1722 stelde Nicolaes Kruikius aan de hoogheemraden (bestuurders) van Delfland voor een kanaal aan te leggen 'tot lozing van het grachtwater van Den Haag op zee'. Uiteindelijk zou Delfland om uiteenlopende redenen pas in 1888 toestemming aan Den Haag geven deze felbegeerde uitwatering naar zee aan te leggen: het verversingskanaal. De capaciteit van dit gemaal wordt vergroot zodat in kortere tijd meer water weggepompt kan worden.

Routebeschrijving

1. Vanaf Den Haag CS **RD** Stationsplein en Bezuidenhoutseweg oversteken
2. **L**, voetpad op en dit met een bocht naar rechts langs de Koekamp volgen
3. Bij kruising **LA** via verkeerslichten drukke weg oversteken
4. **RD** Korte Voorhout oplopen
5. Voor de Hofvijver **LA**, Korte Vijverberg
6. Na het Mauritshuis **RA** door een poort het Binnenhof op
7. Het Binnenhof in de volle lengte oversteken
8. Na de laatste poort **RD** Buitenhof op
9. **RA** onder de Gevangenenpoort door
10. **RD** langs standbeeld Johan de Witt, Kneuterdijk
11. **LA**, Heulstraat
12. Aan het eind **RA**
13. Paleispoort passeren en **RD** Noordeinde aflopen
14. Bij het kruispunt **RA**, Scheveningseveer
15. Eerste brug **LA**, Alexanderstraat
16. Op Plein 1813 voor het monument **LA**, Sophialaan
17. Aan het eind **RA**, Zeestraat
18. Op kruising Laan van Meerdervoort / Javastraat schuin **RD**, Scheveningseweg
19. **LA** tot voor de ingang van het Vredespaleis lopen, Carnegieplein
20. Voor het Vredespaleis **RA** langs de hekken van de tuin
21. Op de kruising Carnegielaan / Scheveningseweg **LA**, klinkerpadje omhoog langs de hekken
22. Op een splitsing van paden **LA**
23. Aan het eind **LA**, trottoir langs de Carnegielaan
24. Eerste straat **RA**, Rustenburgweg
25. Aan het eind **LA**, Jacob Catslaan
26. Aan het eind **RA**, Johan de Wittlaan
27. Eerste straat **LA**, Alexander Gogelweg

B Afvalwaterzuiverings- installatie Houtrust

Per persoon spoelen we per dag 160 liter water weg. Met afvalwaterzuiveringsinstallaties zuivert Delfland ons afvalwater. Aan de Houtrustlaan staat zo'n zuiveringsinstallatie. Delfland past deze installatie aan zodat aan de strengere eisen voor zuivering kan worden voldaan.

C De zonnebaars

Een van de merkwaardigste bewoners van de Haagse Beek is de zonnebaars. Een van oorsprong Noord-Amerikaanse vis, vijftien centimeter lang en bedekt met bruine, blauwe, rode, gele, zwarte en oranje stippen. De zonnebaars is waarschijnlijk rond 1885 in Frankrijk geïmporteerd en heeft van daaruit zijn weg gevonden naar Nederland. Zoals toen - en ook nu nog - gebruikelijk was, voerden liefhebbers dergelijke exoten in voor het aquarium. Maar meer dan eens belandden de dieren uiteindelijk in de vrije natuur. Recentelijk is gebleken dat de zonnebaars een taaie is: hij houdt het vol op plaatsen waar geen enkele andere vis overleeft. En vreet alle larven van libellen, kikkers, padden en salamanders zonder pardon op.

28. Op een kruising **RD**, brug over
29. Op een splitsing **RA**, nog steeds Alexander Gogelweg
30. Aan het eind **LA**, R.J. Schimmelpennincklaan
31. Eerste straat **RA**, Jacob De Graefflaan
32. Aan het eind **LA**, Stadhoudersplantsoen
33. **RA** plantsoen in en via bruggetje de Haagse Beek oversteken
34. Op een splitsing **LA**
35. Aan het eind **LA** langs de drukke President Kennedylaan
36. Bij het kruispunt met stoplichten **RA**, Kennedylaan oversteken en de Stadhouderslaan in
37. Voorlangs het Gemeentemuseum lopen
38. Ongeveer 50 meter voorbij de ingang van het Gemeentemuseum **LA** de Stadhouderslaan en trambaan oversteken
39. Antonie Heinsiusstraat inlopen
40. Bij het Frederik Hendrikplein **RD**
41. **RD** 2e Antonie Heinsiusstraat in
42. Aan het einde **RD** Van Boetzelaerlaan oversteken
43. Bij het water **RA**, Kranenburgweg
44. Bij een fietspad **LA** en voorlangs het Boezemgemaal drs. P.H. Schoute van Delfland lopen **A**
45. Houtrustweg oversteken, op het fietspad **RA** **B**
46. Na 20 meter **LA** tussen hekken door klinkerpad omhoog
47. Bij een splitsing **LA** omhoog, schelpenpad **D**
48. Op een volgende splitsing **RD** naar beneden de Bosjes van Poot in
49. Op een kruising van paden **RA**, volg pad met wit/rode aanwijzingen
50. Op een volgende kruising **RD**
51. Uitkomende bij een verhard pad schuin **L/RD** naar beneden

D Natuurvriendelijke oevers

De plantsoentjes zijn in de loop van de jaren negentig vervangen door natuurvriendelijke oevers met bijzondere flora als de ratelaar, de koekoeks- en de dotterbloem, die naar verwachting steeds meer vlinders zullen aantrekken. In de grote, plantsoenachtige waterpartijen zijn schiereilandjes met riet gecreëerd. Dit zijn geliefde verblijfplaatsen voor kikkers, salamanders en padden. Langs de beek zijn al meer dan tachtig verschillende vogels waargenomen. En dat is een aanzienlijke toename in vergelijking met tien jaar geleden.

E Duinen

Het gebied van Delfland ligt ver beneden de zeespiegel. Wanneer de duinen of dijken zouden bezwijken, loopt het achterliggende land onder water. Bij een doorbraak in het gebied van Delfland kunnen de gevolgen zelfs tot aan de Utrechtse Heuvelrug merkbaar zijn. Om dat gevaar te beperken, zorgt Delfland voor stevige keringen (duinen, dijken en kaden). Veiligheid staat natuurlijk voorop bij het beheer en onderhoud van de waterkering. Maar de laatste jaren is er naast veiligheid ook steeds meer aandacht gekomen voor landschap, natuur en recreatie.

52. Op een splitsing **RD** en direct weer **LA** omhoog tussen twee houten hekken door
53. Op een splitsing **LA** naar beneden langs een ijzeren hek
54. Aan het eind **LA**, voor de kinderspeelplaats
55. Het eerste pad **RA**
56. Op een kruising **RD**
57. Aan het eind van het bos **RA** langs de Laan van Poot
58. Eerste straat **LA**, Nachtegaallaan
59. Aan het eind **RD** pad door park
60. Aan het eind **RD**, voetpad in de middenberm van de Nachtegaallaan op
61. Op de kruising met de Sportlaan **RD**, Fahrenheitstraat
62. Net voor de drukke Segbroeklaan **RA**, betegeld pad op langs de Haagse Beek
63. Bij de kruising met een straat **RA** en meteen weer **LA**, pad vervolgen langs de Haagse Beek
64. Goudenregenstraat oversteken en **RD** het pad langs de Haagse Beek vervolgen
65. Op een splitsing vlak voor een bruggetje **RA**
66. Een 'houten voetpad' over een moerassige oever over en op een splitsing **RA**
67. Vlak voor flats **LA**
68. Op de Sportlaan **LA**
69. De drukke Segbroeklaan oversteken
70. De Goudsbloemlaan oversteken en **RD** de Ranonkelstraat in
71. Op de splitsing met de Stokroosstraat schuin **RD** tussen hekkjes door een voetpad naar beneden
72. Voor een sloot **RA**
73. Aan het einde van het pad **RA** omhoog tussen hekkjes door
74. Op de Daal en Bergselaan **LA**

- 75. Een fietspad naar **R** passeren en 30 meter verder **RA** een verhard voetpad op
- 76. Op een splitsing **RD** langs tennisbanen
- 77. Steeds **RD** tot op een parkeerplaats
- 78. Parkeerplaats oversteken
- 79. Eerste pad **RA**, een voetpad parallel aan fietspad
- 80. Aan het eind voor een bruggetje **LA**, een voetpad langs de Haagse Beek
- 81. Aan het eind De Savomin Lohmanlaan oversteken en **LA** over het trottoir
- 82. **RA** de Balsemienlaan in en direct weer **RA** een voetpad naar het water
- 83. Het voetpad langs de Haagse Beek naar **L** volgen **(C)**
- 84. Eerste pad **RA**, een bruggetje over
- 85. De drukke Machiel Vrijenhoeklaan oversteken bij de hekjes
- 86. Bij een plantsoen **RD**, Pyrolalaan

- 87. **RD** de Zeewindelaan oversteken
- 88. In een bocht naar links **RD** een schelpenpad, het Westduinpark in
- 89. Aan het eind **RA**, een voetpad parallel aan een fietspad op
- 90. Op een kruising van paden **RD** en direct daarna op een splitsing weer **RD**
- 91. Het verharde pad met een bocht naar **L** volgen, een onverhard pad rechtdoor negeren
- 92. Op een splitsing bij een bankje **RA**
- 93. Op een splitsing **LA**
- 94. Op een volgende splitsing **RA** omhoog
- 95. Zijpaden negeren en een fietspad kruisen
- 96. Bij een fietsenstalling **RA** naar strandslag 5 en direct weer **LA** een verhard voetpad op
- 97. Aan het eind van het pad voor de viskraam in Kijkduin **LA** naar het oude havenlicht
- 98. **RD** de wandelboulevard van Kijkduin op **(E)**
- 99. Aan het eind van de boulevard bij sleepboot Atlantis **RD** een verhard voetpad op
- 100. Aan het einde van het pad net voor Strandslag 3 **LA**
- 101. Bij wegwijzer **Y-12850/1** **RA** een fietspad op richting Ter Heijde
- 102. Even voorbij restaurant De Haagse Beek eindigt de vaart; dit is de bron van de Haagse Beek
- 103. **LA** voorbij de bron tot op de parkeerplaats

U kunt hiervandaan **LA** en langs de parkeerplaats terug Kijkduin inlopen naar het Deltaplein, waarvandaan de bussen naar het station vertrekken.

7

Kijk voor eventuele wijzigingen in de route op www.hhdelfland.nl

Landgoed, stad en waterwerk

Toen in het begin van de vorige eeuw het Haagse Laakhavengebied geschikt werd verklaard voor bebouwing was al op voorhand één ding duidelijk: om de slappe ondergrond te verstevigen zou een gigantische hoeveelheid zand nodig zijn. Besloten werd de spa in de grond te steken in de buurt van landgoed Te Werve in Rijswijk. Het resultaat is er nog steeds: de Put.

De Put is zeven meter diep en bevat water dat er op een afstandje donker uitziet, maar bij nadere beschouwing glashelder blijkt te zijn. Het geheim daarachter is simpel: het landgoed is aangelegd op een strandwal en het grondwater in de Put wordt daardoor op natuurlijke wijze door het zand gezuiverd. Meer en landgoed liggen overigens midden in Rijswijk - en dat is een merkwaardige sensatie voor de bezoeker.

Dankzij de aanwezigheid van els, sleedoorn, meidoorn en Gelderse roos is het hier goed toeven voor vogels. Het herenhuis wordt tegenwoordig geëxploiteerd door een grote onderneming en doet dienst als conferentiecentrum, feestzaal, schildersatelier of als bridgeclub. Het landgoed wordt sinds 1999 onderhouden door het Zuid-Hollands Landschap.

Lengte

15 km
(in te korten tot 7,5 km
of 10/11 km).

Start- en eindpunt

NS-station Rijswijk.

Nootdorp

Delft

Rijswijk

's-Gravenhage

Wateringen

Delft 2

Station Rijswijk

Prospekt-en-Schapswijk

Quartier Nieuw-Wateringsveldschap

A

B

C

D

Kijkpunten

A Gemaal Plaspoel- en Schaaapweipolder

Na een fusie van de Schaaapweipolder met de naburige Plaspoelpolder nam het gemaal langs de Schie de waterbeheersing door de Molen van de Plaspoel- en Schaaapweipolder over.

B Hoekpolder

De Hoekpolder in Rijswijk ligt centraal in het beheersgebied van Delfland. Dat is een van de belangrijkste redenen om een deel van deze polder in te richten als waterberging. Na extreem veel regen kan overtollig water daar tijdelijk worden opgeslagen. Dit verkleint de kans op wateroverlast in de omgeving. Belangrijk gegeven daarbij is dat er zo weinig mogelijk aan het groene gebied verandert. Natuurwaarden en recreatiemogelijkheden blijven behouden of worden waar mogelijk versterkt.

Vanwege de gevonden aanwezige archeologische elementen, zoals een 12de eeuwse woonterp, zal de geplande

Routebeschrijving

1. Loop het station uit aan de zijde Centrum/Stationshal
2. Op het Piramideplein voor het station **RA**
3. De Dr. H. Colijnlaan inlopen
4. Op de Huis te Landelaan **LA**
5. Op het kruispunt met stoplichten **RD** de Generaal Spoorlaan oversteken
6. Een breed voetpad **R** van de Huis te Landelaan volgen
7. **RA**, beklinkerde Van Vredenburgweg
8. Waar de Van Vredenburgweg lijkt op te houden **RD** parallel aan fietspad
9. Direct na de toegangspoort van Huis te Werve **LA**, weg tussen sportvelden in
10. **RA** voetpad, Julialaantje
11. Op kruising met het Don Boscolaantje **RD**
12. Het park en de kinderboerderij van het Von Fisennepark passeren
13. De drukke Burgemeester Elsenlaan **RD** oversteken
14. Julialaantje verder volgen
15. Aan het eind **RA** en direct **LA**, Ruysdaelplein
16. Steenlaan **RD** oversteken en winkelstraat inlopen
17. Op het kerkplein voor de oude pomp **RA**, Kerklaan
18. Op kruising met de Julianastraat **RA**
19. Eerste straat **LA**, Valkrust
20. Aan het einde **RA**, Valkruststraat
21. Aan het eind **LA**, Rembrandtkade
22. Lindelaan oversteken en Rembrandtkade aflopen
23. Aan het eind **LA**, Sir Winston Churchilllaan
24. Bij de Kerklaan **RA** Sir Winston Churchilllaan oversteken en parkje inlopen
25. In het park **R** aanhouden

permanente waterpartij binnen het plan op een andere plaats worden ingepast.

C Schaaeweimolen

Al in 1445 is er sprake van windbemaling in het gebied Noord-, Plaspoel-, Schaaeweipolder in Rijswijk. In 1601 kreeg de Schaaeweipolder, 129 hectare groot, een eigen 'wipmolen' die in 1825 volledig afbrandde. In 1826 werd de opvolger gebouwd: de huidige achtkantige poldermolen, waarin de molenaar met zijn

26. Aan het eind **RD**, Thierenskade
27. Bij de Delftsche Vliet **RA** voetpad langs kanaal
28. Ophaalbrug over en **LA** voetpad langs kanaal, Jaagpad
29. Onder het viaduct van de A4 doorlopen
30. Het kanaal volgen tot het gemaal van de Plaspoel- en Schaaeweipolder **A**
31. Een bruggetje over en net voorbij Vlietzicht **RA** parkeerplaats op
32. Via een voetpad het Elsenburgerbos inlopen
33. Een bruggetje over en **RD** een fietspad, Heuvelring, oversteken
34. Iets omhoog lopen en op kruising **LA**
35. Op de volgende splitsing **R** aanhouden en op de tweede splijting **RD**
36. Voor de vijver **RA**, klinkerpad
37. Op een kruising **RA** iets omhoog
38. Op een volgende kruising **LA**
39. Op een splitsing **L** aanhouden
40. Op een splitsing bij bankje en prullenbak **RA**
41. Aan het eind **RA**
42. Aan het eind **LA** op een klinkerpad
43. Langs een parkeerplaats lopen en de Lange Kleiweg oversteken
44. **RA** via een fietspad de A4 oversteken
45. Na het viaduct **LA** Kleipad
46. Onder het spoor doorlopen

Om de route in te korten tot 7,5 km:

47. **RA** Bosgang
48. **RA** Klaroenstraat
49. Langs spoor lopen tot Sir Winston Churchillaan
50. **RA** NS-station Rijswijk binnenlopen via ingang Plaspoelpolder

Vervolg route van 15 km:

47. **LA** Bosgang en de A4 weer oversteken

(grote) gezin woonde. Er kwam een einde aan de autonome windbemaling van de Schaapepolder door het dempen van de molensloot door de Duitsers in 1944. In 1959 kocht de gemeente Rijswijk de molen en is de molen gerestaureerd.

D Wateringse Veld

Bij het ontwerp van Wateringse Veld is rekening gehouden met groen en water. In de wijk is het regenwater afgekoppeld van het riool. Dat wil zeggen dat het relatief schone regenwater niet via het riool wordt afgevoerd, maar via goten en buizen direct in de sloten terecht komt. De afvalwaterzuiveringsinstallatie hoeft op deze manier het relatief schone regenwater niet onnodig te zuiveren.

48. **RD** voetpad langs surfplas
49. **RA** voetpad, aan linkerzijde, parallel aan Hazepad op
50. Voorbij vijver **LA** voetpad richting Natuurtuin
51. De Natuurtuin passeren en na een bruggetje **RA**
52. **RD** voorbij alle vijvers lopen
53. Aan het eind van de laatste vijver, ter hoogte van een bruggetje **RA**, na een paar meter **LA**
54. Aan het einde op een weg **LA**
55. **RD** de drukke Prinses Beatrixlaan oversteken
56. Op het fietspad aan de overzijde **RA**
57. **LA**, Van Zijlweg
58. Aan het einde **RA**, van Rijnweg en opnieuw de A4 oversteken
59. **RD**, Van der Kooijweg
60. Op de hoek van de Goedendorp laan en het Mr. Beerninkplantsoen **LA** via een bruggetje een park in
61. Op een splitsing gelijk **RA**
62. Op de volgende splitsing **L** aanhouden
63. Een bruggetje over en de weg volgen naar **R**
64. Op een splitsing bij een bankje **RA**
65. Op de volgende splitsing **LA**
66. Op de volgende splitsing **RA**
67. Op een splitsing vlak voor een bruggetje **LA**
68. Op een kruising van paden **RA**
69. Op een splitsing rechts aanhouden
70. Aan het einde aan de linkerzijde **RD** het fietspad volgen **B C**
71. De volgende splitsing **RD** en na het Mr. Beerninkplantsoen het trottoir aan de rechterkant **RD** vervolgen
72. Voor de rotonde **LA** Eikelenburglaan
73. Voetpad langs crematorium volgen tot het eind
74. **RA** de trambaan oversteken en meteen **LA** de brug over

75. Fietspad met twee bochten naar beneden volgen
76. In nieuwbouwwijk Wateringse Veld eerste straat **RA**, Vuurland **(D)**
77. Via bruggen de wooneilanden Vuurland, Gotland en Langeland oversteken
78. Op het wooneiland Jutland **RA**
79. Een bruggetje over en direct **LA**
80. Op splitsing vlak voor een kinderboerderij **RA**
81. Bij het water **LA** en langs de kinderboerderij lopen
82. Aan het einde **RA** via de Treslonglaan en direct **RA** Oosteinde
83. Eerste straat **LA**, Strijplaan
84. Na 25 meter **LA**, Strijpwetering
85. Bij het water **RA**
86. De Strijpwetering 700 meter volgen en direct na huisnr. 40 **RA** langs fietspad
87. De Strijplaan oversteken en **RD** lopen, Anemoondreef
88. Bruggetje over en fietspad langs sportvelden volgen
89. De drukke Schaaapweg oversteken en direct **LA**, voetpad
90. De F.D. Roosevelt- en de John F. Kennedylaan naar **R** negeren
91. Net na een weiland **RA** een smal paadje landgoed De Voorde op
92. Bij een bankje **LA**
93. Op een splitsing van verharde paden **RA**, langs de voorkant van huis De Voorde
94. Het verharde pad met een bocht naar **L** volgen
95. Aan het eind **RA** een fietspad langs een klinkerweg op
96. Paaltjes op de weg passeren en na een weiland eerste onverharde pad **RA** in
97. Aan het einde **RA**, verhard voetpad
98. Een zijpad naar **R** met bruggetje negeren
99. Eerste pad **LA**
100. Aan het einde **RA**
101. Op een klinkerweg **LA**
102. Op een kruising met voor huizen **RA**, verhard voetpad
103. Een pad naar **R** met bruggetje negeren
104. Op een splitsing **RA**
105. Aan het einde een bruggetje over en **LA**, Generaal Spoorlaan
106. Na 25 meter **RA** de Generaal Spoorlaan oversteken en de Minister Van den Tempellaan in
107. Aan het einde **LA**, Prinses Irenelaan
108. De drukke Prinses Beatrixlaan oversteken
109. Voor het winkelcentrum **RA**
110. **LA** het winkelcentrum op, Prins Willem-Alexanderpromenade
111. Aan het einde **LA**, Steenvoordelaan
112. Eerste straat **RA**, Wethouder Hillenaarplantsoen
113. Doorlopen tot NS-station Rijswijk

Colofon

Deze brochure is een uitgave van
het Hoogheemraadschap van Delfland.
Phoenixstraat 32, Postbus 3061, 2601 DB Delft
Telefoon (015) 260 81 08
info@hhdelfland.nl
www.hhdelfland.nl

Routes

Wolfs & Burgers Routewerk, Ad Snelderwaard

Kaartmateriaal

Topografische dienst Kadaster,
Team Geo-informatie Delfland

Tekst

Bureau Communicatie, Bureau Karin de Lange

Fotografie

Claudia Dohm, Manon Eekhout, Harry Otto,
Ad Snelderwaard, Menno Zeeman

Vormgeving

Berg Kleijn Communicatie C.V., Den Haag

Drukwerk

Stimuka, Rijswijk